

# Jogkritika

Jog és állambölcselet II. Jögbölcselet

11. előadás

# A jog határai

- A jog autonómiája: a „határolt terület” tézise
- A jog politikai + erkölcsi határai
- A jog identitása
- A jog folytonossága
- A jog formális egysége
- A jog materiális egysége
- „Forradalmi jog”
  - Formális → materiális érvényesség
  - Jogszerűség → helyesség
  - Szabályalapú → esetközpontú döntéshozatal

Jog



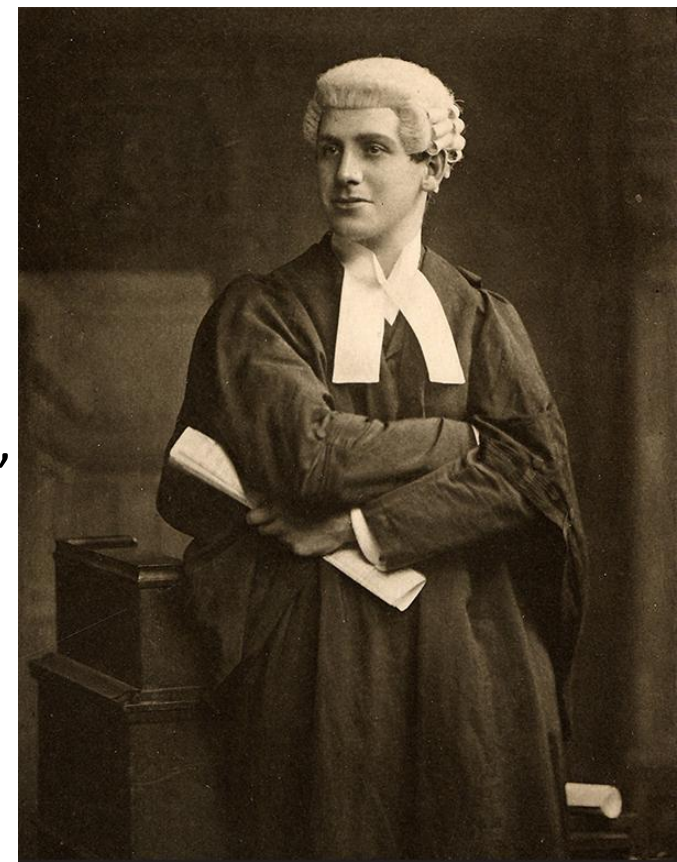
~~Jog~~

# Mi a jogkritika?

- A jogról folytatott diskurzus, melyben a korábbi konszenzuson alapuló jogi szemléletmód – vélt vagy valós – belső ellentmondásai napvilágra kerülnek
- Tárgya a hagyományos (liberális) jogszemlélet.

Ennek elemei:

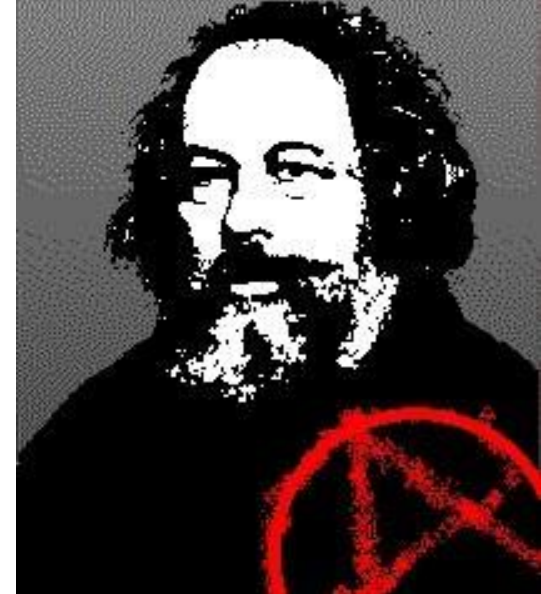
- (Nép)szuverenitás
- Jogállamiság (alkotmányosság)
- Törvény előtti egyenlőség
- Hatalommegosztás eszménye
- A jog emberképe: Tájékozott, tulajdonnal rendelkező, felelősen döntő, a szabadpiaci versenyben szabadon, egyenlő feltételekkel versenyző, a politikai eszmények és programok piacán tudatosan választó, racionális, érdekvezérelt, informált stb. ember.
- A kritikai elméletek azt bizonyítják, hogy ezek az elemek részben vagy egészben csak ideológiák, mítoszok, a valóságban nem érvényesülő eszmények, stb.



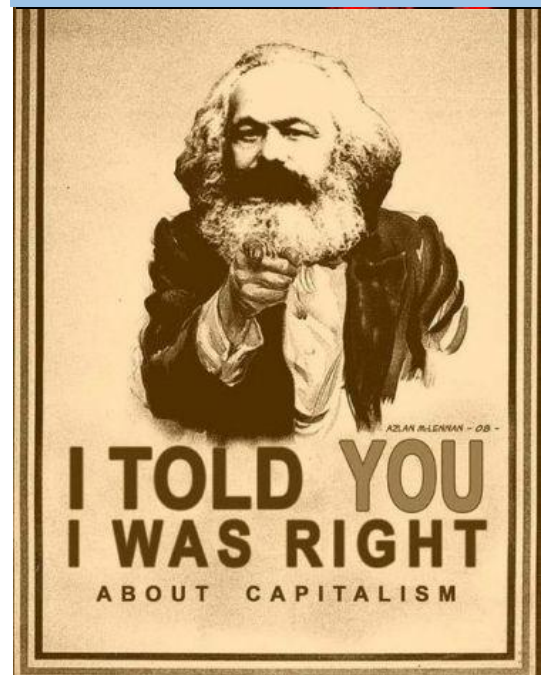
A „jogász” ideája

# Anarchizmus és marxizmus

- **Közös nevező:** a hatalom („-archia”) nem igazolható  
**Marx:** a proletárhatalom igen; **Bakunyin:** a „népi bot” sem
- **Kiindulópont:** a jog nem puszta „magatartási szabály”, hanem külső burka valamilyen **anyagi-termelési viszony**nak.
- Az anyagi termelési viszonyok adják az **alapot** – erre épülnek fel a társadalmi lét egyéb viszonyai – az állam, a jog, a kultúra
- Az alap determinálja a **felépítményt** (↔Stammler)
- A tőkés (kapitalista) társadalom (is) **osztálytársadalom**, ahol a munkás és tőkés osztály között kibékíthetetlen ellentét feszül.
- A jog a kizsákmányolt osztály **elnyomásának eszköze**, amely csak az uralkodó osztály szemszögéből igazságos.
- A jog csak **formális egyenlőséget** teremt, de ez valójában semmit sem ér materiális egyenlőség nélkül (ideológia).



Mihail Bakunyin



Karl Marx



# A szocialista korszak jogképe

- Nem Marxon, inkább Marx leegyszerűsített gondolatain alapszik.
- „A jog olyan normák rendszere, melynek célja az **uralkodó osztály** számára előnyös társadalmi viszonyok létrehozása, megvédése és fejlesztése” (Sztucska)
- A hagyományos **liberális eszmények tudatos tagadása** – a jog és az állam **el fog halni.** (Lenin)
- A szocialista gazdasági viszonyokat már nem jogszabályok rendezik, hanem ún. *technikai-adminisztratív normák.* (Pasukanisz)
- A magántulajdon megszűnésével **megszűnik a magánjog** – csak közjogi viszonyok lesznek. (Visinszkij)



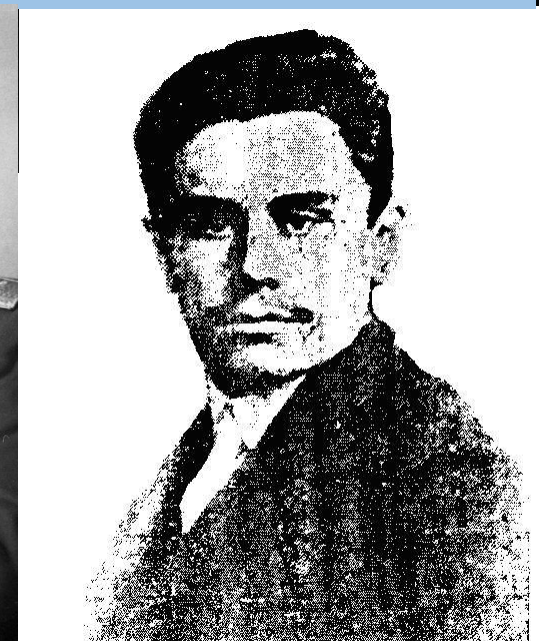
P. I. Sztucska



Vlagyimir Iljics Lenin



A. J. Visinszkij



Jevgenyij Pasukanisz

# Változások a 20. század elején

- A hagyományos, liberális jogkép felbomlik: a gazdaságban is szétporlik a tiszta szabad verseny („monopolkapitalizmus”)  
➔ Sherman Act
- Közjog és magánjog közötti határvonal elmosódik, nő az állami beavatkozás.
- Az állam új területeken lesz tevékeny (jóléti intézkedések, oktatás, és egészségügy szervezése)
- A törvényhozás súlya csökken, a végrehajtásé növekszik.
- Egyre tarthatatlanabb a „bíró a törvény szája” felfogás.
- Új jog, a technikai-adminisztratív jog jelenik meg.



# Kritikai gondolkodás a XX. század elején – szabadjogi iskola

- A valódi jog a társadalomban van
- A tételes jog mellett a bírói jog szerepe is fontos
- A fogalmi jogászat ellen intéznek támadást
- „Élő jog” („lebendes Recht”) koncepciója
- „Az élő jog nem a kódexek paragrafusaiban keresendő, hanem a házassági megállapodásokban, az adásvételi, haszonbérleti, építkezési és jelzálogkölcsön szerződésekben, az egyesületek és kereskedelmi társaságok alapszabályaiban.”
- Hivatalos jog : a „jéghegy csúcsa”



Eugen Ehrlich

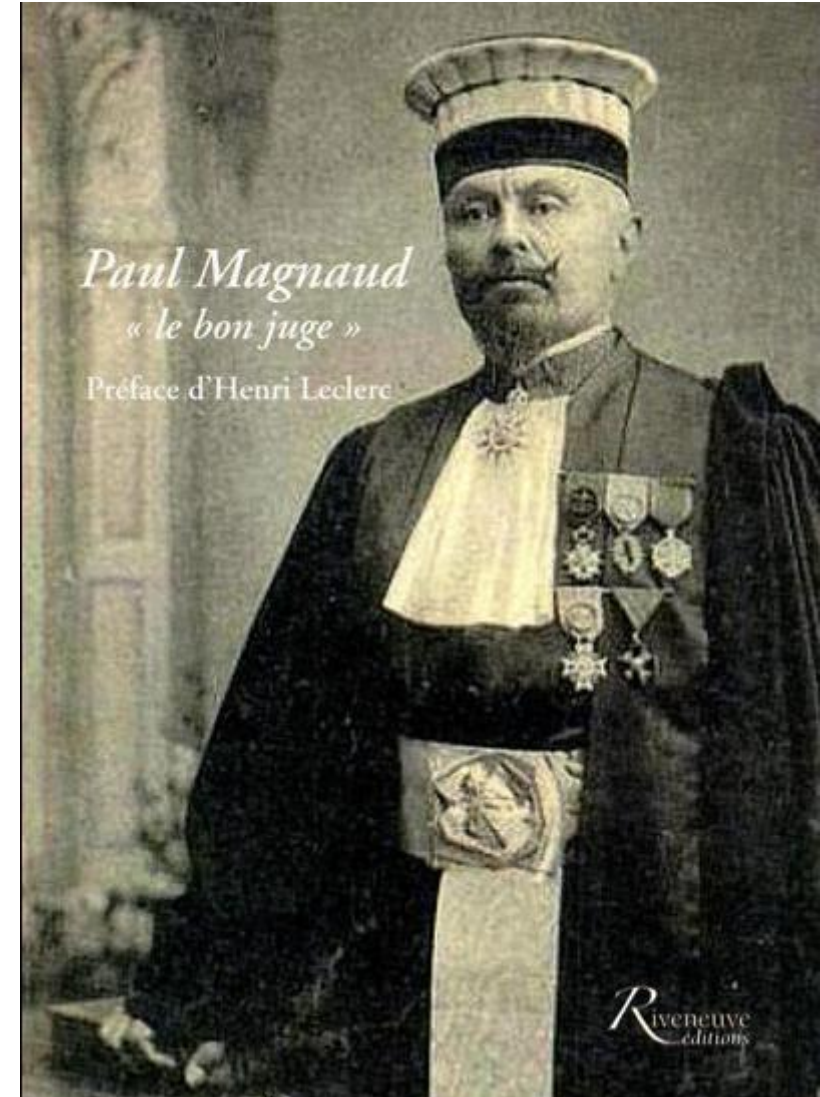


Herman Kantorowitz



# A szociális jog

- A szabadjogi iskolához kapcsolódva fogalmazódott meg a századfordulón a „szociális jog” gondolata,
- a polgári (burzsoá) rendszer keretei között a társadalom versenyképtelen tagjaival szembeni humanitást, méltányosságot, sőt adott esetben könyörületességet hirdetett
- A méltányos jogalkalmazás tipikus példájaként említhető Magnaud, a „jó bíró”
- A franciaországi chateau-thierry törvényszék bírájaként az élelmiszer-lopáson ért éhező, nincstelen vádlottak ügyében számos esetben a körülményekre és az elkövető szociális helyzetére tekintettel felmentő ítéleteket hozott



Paul Magnaud, a „jó bíró”

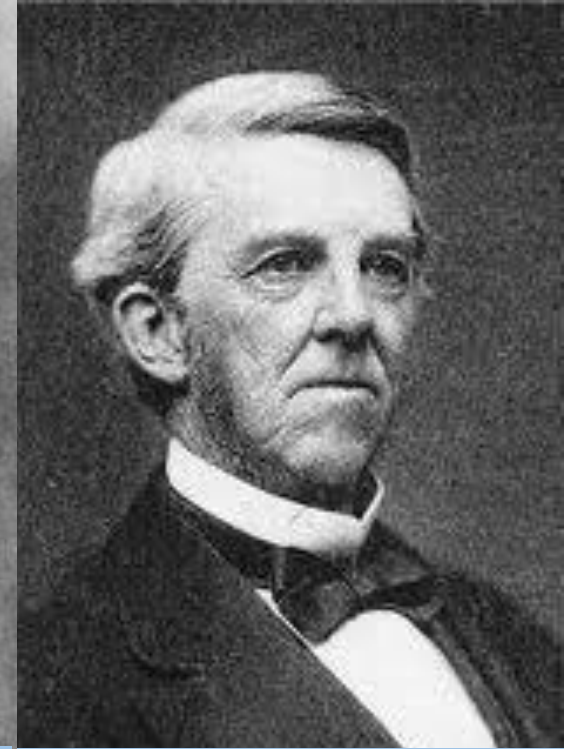


# Jogi realizmus Amerikában

- O.W. Holmes: a jog csak jóslat arra vonatkozóan mit fognak tenni a bíróságok
- Szabályskepticismus + tényzskepticismus (Frank)
- A bírót befolyásoló tényezők vizsgálata (Llewellyn)
- Ragaszkodás a „tényekhez”
- *Law in Books and Law in Action* (Pound)
- Tanulmányaink során igen gyakran találoztunk a gondolataikkal...



Roscoe Pound



Oliver Wendell Holmes



Jerome Frank



Karl Llewellyn

# A modern kritikai jogszemlélet: a Critical Legal Studies mozgalom

- A **jogi realizmus** hagyományához kapcsolódik.
- Vietnámi háború után, diákmozgalmak, lázadások.
- Gyökerek: **marxizmus** (elnyomás eszköze), **nyelvfilozófia** (a nyelvi elnyomás, dominancia jelenléte az eljárásokban)
- **Law is politics!**
- Roberto Mangabeira **Unger**: Law in Modern Society
- Bírálja a **hagyományos** jogszemléletet, de a **dworkini** alapjogokon alapuló elméletet és a posneri **law and economics** elméletet is.
- A liberális jogfelfogás követelményeit gondolja végig, és bebizonyítja, hogy abszurd, ellentmondó eredményekre vezet
- A CLS egyik legradikálisabb irányzata, a **feminizmus**: az állam és a jog „hímnemű”; családon belüli erőszak; üvegplafon kérdése;
- Egyéb posztmodern irányzatok: LatCrit, RaceCrit



Roberto Mangabeira Unger